

Research Paper

Examining divorce from the perspective of macroeconomic indicators in Iran

Mahdi Goldani^{1*}, Leila Sadat Zafaranchi²

1. Assistance professor, Department of Political science and economics, Faculty of Literature and Humanities, Hakim Sabzevari University, Sabzevar, Iran

2. Assistant Professor, Department of Interdisciplinary Studies and Economic Development, Faculty of Economics, Institute for Humanities and Cultural Studies, Tehran, Iran

Received: 2023/03/05

Revised: 2023/05/11

Accepted: 2024/05/25

Use your device to scan and read the article online

DOI:

[10.30495/jzvj.2024.31676.3992](https://doi.org/10.30495/jzvj.2024.31676.3992)

Keywords:

Divorce, Unemployment, Inflation, Gini coefficient, ARDL.

Abstract

Introduction: Divorce is a socio-psychological phenomenon that can be affected by many different factors. Each of these factors - which can themselves arise from different areas - depending on the level and depth of impact can contribute to the spread or control of this social phenomenon. Economic factors - especially in our country due to sharp fluctuations in short periods - can be considered one of the important reasons for this phenomenon. The present study aims to identify the impact of economic variables on the divorce rate in the country to answer the question of which economic variables have the greatest impact on the divorce rate?

Methods: In this study, after reviewing the studies conducted in this field, we have studied the effect of 4 variables of inflation, GDP, Gini coefficient and unemployment on the explanation of divorce behavior. Due to the nature of the data, we have used ARDL statistical method to fit the coefficients of variables and determine their significance.

Findings: According to the results of unemployment and GDP growth have a long-term and positive effect on divorce, but inflation and Gini coefficient, along with the previous two variables, have not had a significant effect on divorce. In expressing the reason for the lack of significance of these variables, it can be said that the behavior of each of the variables used in this study alone or together with other variables in the model is different. In other words, the two variables of Gini coefficient and inflation, along with the other two variables of the model, namely unemployment and GDP, are meaningless. According to the findings of this research, it seems that economic policies that lead to reducing unemployment and increasing economic growth can indirectly help to reduce the divorce rate in society.

Citation: Goldani M, Zafaranchi L. Examining divorce from the perspective of macroeconomic indicators in Iran, Quarterly Journal of Women and Society. 2024; 15 (57): 69-82.

*Corresponding author: Mahdi Goldani

Address: Assistance professor, Department of Political science and economics, Faculty of Literature and Humanities, Hakim Sabzevari University, Sabzevar, Iran.

Tell: 09128030325

Email: mahdi.goldani@gmail.com

Extended Abstract

Introduction

Divorce, as an important social phenomenon, has caused serious and sometimes irreparable damage to society and shows a decrease in the correlation of family relationships. With the interconnectedness of social issues, the scope of harms cannot be limited to the family alone, but broadly, these harms have spread to society and incur high costs for individuals on the one hand and the government as a decision-making body on the other. In fact, the increasing growth, change in the nature and direct and indirect effects of divorce on society and its constituents has motivated researchers in this field. There are several factors that contribute to the phenomenon of divorce and each researcher has addressed this issue from different angles. Among these factors are individual, family, social and economic factors and the ethnic-cultural background of the couple, etc. With the alarming increase in divorce rates in recent years, recognizing each of these factors can help decision-makers and policymakers control this unpleasant phenomenon, thus preventing many of the social ills caused by it. objectives:

Methods

As time-series data may possess specific properties such as trend and structural break, common methods used to analyze other types of data may not be appropriate for the analysis of time-series data. In this study, Autoregressive Distributed Lag (ARDL) has been used to investigate the dynamic and long-term relationships of independent variables with the dependent variable. Autoregressive distributed lag model, where the dependent variable is a function of its past lagged values as well as current and past values of other explanatory variables. In an ARDL model, the current value of the dependent variable is allowed to depend on its past values –the autoregressive part. In this study, after reviewing the studies conducted in this field, we have studied the effect of 4 variables of inflation, GDP, Gini coefficient and

unemployment on the explanation of divorce behavior. Due to the nature of the data, we have used ARDL statistical method to fit the coefficients of variables and determine their significance.

Findings

Based on the research findings, it is observed that the divorce index with three lags has a positive and significant effect on divorce this year. Inflation rate with 3 and 4 lag and unemployment rate with 2 lag have a positive and significant effect on divorce. GDP also has a positive and significant effect on divorce with 2 lags. In other words, the increase in GDP in the previous three periods, the divorce rate per thousand people this year increases. Also, based on the findings of estimating short-term coefficients, the Gini coefficient has no significant effect on the divorce rate. The findings of Table 7 also show that the coefficients of GDP and unemployment have a positive and significant effect on divorce in the long run. In other words, if the inflation rate and GDP increase by one unit, the divorce rate per thousand people will increase by 0.003008 and 6.59E-07 units, respectively.

Discussion

Based on these results, in the long run, the relationship between unemployment and divorce has been evaluated positively and significantly. Unemployment affects people's lives both financially and materially. According to the findings, unemployment with income inequality. Poverty causes severe family disputes and reduces understanding, communication and order in family relationships. In these cases, the risk of divorce increases.

Regarding the relationship between GDP and divorce, the findings indicate a positive and significant relationship. This means that in our country, the divorce relationship agrees with the business cycle. In this way, as income and welfare levels increase, so does divorce.

The economic variables of Gini coefficient and inflation in this study do not have a significant and long-term relationship with divorce. In expressing the reason for the lack

of significance of these variables, it can be said that the behavior of each of the variables used in this study alone or together with other variables in the model is different. In other words, the two variables of Gini coefficient and inflation, along with the other two variables of the model, namely unemployment and GDP, are meaningless. Because the two variables of GDP and unemployment have sufficient explanatory power on the behavior of the divorce variable, the coefficient of the two variables Gini coefficient and inflation are meaningless in this study.

Conclusion

After understanding the main components affecting divorce, it will be easier to understand the issue and its definition will be more realistic. According to the public policy system cycle, after setting the agenda, one should go to formulate and design the policy. In this paper, the relationship between each of the four variables was examined and the findings show the existence of a long-term relationship and balance between the two variables of unemployment and GDP with divorce.

Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines

All participants in the study participated in the study by filling out a consent form, and the researchers assured them that the results of the research were confidential.

Funding

All financial resources and costs for research and publication of the article have been paid by the authors and no financial support has been received.

Authors' contributions

The author and Corresponding author is the assistant professor of economics at Hakim Sabzevari University and the responsible author;

Conflicts of interest

The authors declare no conflict of interest.

مقاله پژوهشی

بررسی طلاق از منظر شاخص‌های کلان اقتصادی در ایران

مهدی گلدانی^{*۱}لیلا سادات زعفرانچی^۲

۱. استادیار اقتصاد، گروه علوم سیاسی و اقتصاد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران
۲. استادیار اقتصاد، گروه مطالعات میان رشته‌ای و توسعه اقتصادی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران، ایران

چکیده

هدف: طلاق یک پدیده اجتماعی است که می‌تواند تحت تأثیر عوامل مختلفی قرار گیرد. هر یک از این عوامل که خود می‌توانند از حوزه‌های مختلفی نشأت بگیرند، بسته به سطح و عمق تأثیر می‌توانند در گسترش یا کنترل این پدیده اجتماعی سهیم باشند. عوامل اقتصادی - به ویژه در کشور ما به دلیل نوسانات شدید در دوره‌های کوتاه - را می‌توان یکی از دلایل مهم این پدیده دانست. با توجه به تأثیر عوامل اقتصادی بر طلاق و نقش دولت در راستای سیاست‌گذاری مناسب، نوشتار حاضر قصد دارد با هدف شناسایی میزان تأثیر متغیرهای اقتصادی بر طلاق به ازای هر هزار نفر در کشور به این پرسش که کدام متغیرهای اقتصادی بیشترین تأثیر را بر نرخ طلاق دارند؟ پاسخ دهد.

از دستگاه خود برای اسکن و خواندن مقاله به صورت آنلاین استفاده کنید

روش: از این رو با مرور ادبیات پژوهش چهار متغیر تورم، تولید ناخالص داخلی (GDP)، ضریب جینی و نرخ بیکاری انتخاب و به دلیل ماهیت داده‌ها از روش آماری ARDL برای برازش ضرایب متغیرها و تعیین معنی‌داری استفاده شده است.

DOI:

یافته‌ها: بر اساس نتایج بدست آمده متغیرهای کلان بیکاری و تولید ناخالص داخلی دارای اثر بلند مدت و مثبت بر طلاق به ازای هر هزار نفر جمعیت بوده؛ اما تورم و ضریب جینی به شرط حضور دو متغیر قبلی، اثر معناداری بر متغیر وابسته نداشته‌اند. در بیان علت عدم معناداری این متغیرها می‌توان عنوان کرد که رفتار هر یک متغیرهای استفاده شده در این پژوهش به تنهایی یا همراه با متغیرهای دیگر در الگو متفاوت است. به عبارت دیگر دو متغیر ضریب جینی و تورم در کنار دو متغیر دیگر الگو یعنی بیکاری و تولید ناخالص داخلی بی‌معنی هستند. با توجه به یافته‌های این پژوهش، به نظر می‌رسد که سیاست‌های اقتصادی که منجر به کاهش بیکاری و افزایش تولید ناخالص داخلی می‌شوند، می‌توانند به طور غیرمستقیم به کاهش طلاق در جامعه کمک کنند.

واژه‌های کلیدی:

طلاق، بیکاری، تورم، ضریب جینی، ARDL

* نویسنده مسئول: مهدی گلدانی

نشانی: استادیار اقتصاد، گروه علوم سیاسی و اقتصاد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه حکیم سبزواری، سبزوار، ایران.

تلفن: ۰۹۱۲۸۰۳۰۳۲۵

پست الکترونیکی: mahdi.goldani@gmail.com

مقدمه

دولت به عنوان یکی از دینفعان و بازیگران اصلی مورد تحلیل و ارزیابی قرار گیرد.

با توجه به اهمیت مساله طلاق در کشور و شناسایی متغیرهای موثر بر آن تا کنون مقالات متعددی در این زمینه نگارش شده است که با روش کمی و یا ترکیبی به متغیرهای اقتصادی و یا اجتماعی موثر بر طلاق پرداخته اند. پژوهش‌های صورت گرفته عمدتاً متمرکز بر بافت مشخص و یا گستره زمانی معینی بوده و از منظر جامعه‌شناسی و یا علوم اجتماعی به موضوع نگریسته شده است.

برای نمونه پژوهشگران دانشگاه الزهرا در یک مطالعه فراتحلیل با بررسی ۷۰ پژوهش در بازه زمانی ۱۳۷۷ تا ۱۳۹۷، عوامل بروز پدیده طلاق و پیامدهای منفی آن را ارزیابی کردند تا بتوانند بر اساس این یافته‌ها راهکارهای مناسبی برای کاهش آن ارائه کنند. بر اساس نتایج این پژوهش «همسرگزینی نادرست»، «نقص دانش و مهارت همسران»، «عملکرد نامطلوب همسران» و «شرایط نامطلوب اقتصادی» باعث طلاق در خانواده‌ها شده است.

پژوهشهای انجام شده به میزان تاثیر جداگانه هر یک از مولفه‌ها نپرداخته و به نقش دولت را مورد نظر نداشته‌اند. از این رو نتوانسته‌اند دانشی ساخت یافته که به تحلیل دقیق و تعریف واقعی از مساله بپردازد تولید کنند.

علی‌رغم اهمیت موضوع، و ضرورت تعریف دقیق مساله مبتنی بر میزان تاثیر هر یک از متغیرهای اقتصادی؛ سیاست‌گذاران درک روشنی از آن نداشته و به دلیل نا آگاهی و یا فقدان دستور العمل مشخص توانایی اقدام و تدوین سیاست‌های مناسب در این زمینه را ندارند.

از این رو این پژوهش قصد دارد به بررسی میزان تاثیرگذاری برخی عوامل اقتصادی کلان بر پدیده طلاق پرداخته و از منظر سیاست‌گذاری عمومی به تحلیل نقش دولت بپردازد.

با انجام این پژوهش دانش موردنیاز برای فهم چستی متغیرها و چگونگی تاثیر آنها بر تولید می‌شود و با ایجاد آگاهی در میان سیاست‌گذاران موضوع را پذیرفته، برای تغییر مهیا و تصمیم به استفاده می‌گیرند.

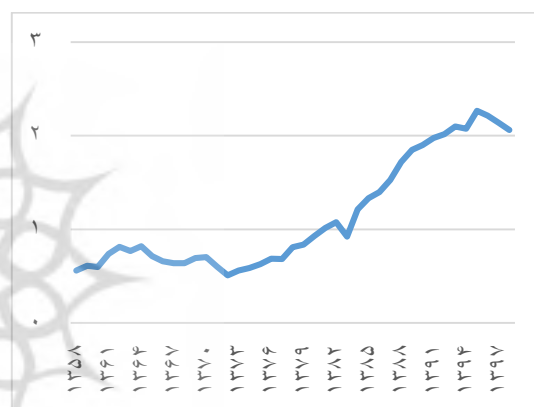
بدین منظور با بررسی ادبیات پژوهش و جست‌وجو در وبسایت پژوهشگاه علوم و فناوری اطلاعات ایران (irandoc)، بانک اطلاعات نشریات کشور (magiran)، پایگاه مجلات تخصصی نور (noormags)، مرکز اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی (sid) و پرتال جامع علوم انسانی (ensani)؛ مقالات علمی پژوهشی، پایان‌نامه‌ها و طرح‌های پژوهشی در زمینه عوامل اقتصادی موثر بر طلاق مورد بررسی قرار گرفته و با نگاهی به اسناد بالادستی به چهار متغیر عمده در این زمینه پرداخته شده است. تورم، تولید ناخالص داخلی، ضریب جینی و بیکاری چهار متغیری هستند که در این نوشتار مورد بررسی قرار گرفته و میزان تاثیر هر یک از آنها بر پدیده طلاق سنجیده شده است.

مبانی نظری

رویکرد منفعت‌انتظاری ازدواج

طلاق به عنوان یک پدیده مهم اجتماعی آسیب‌های جدی و گاه جبران ناپذیری را به جامعه وارد کرده و نشان‌دهنده کاهش همبستگی روابط خانوادگی است. با پیوستگی که میان مسائل اجتماعی وجود دارد نمی‌توان دایره آسیب‌ها را صرفاً محدود به خانواده دانست بلکه به طور گسترده، این آسیب‌ها به جامعه سرایت کرده و هزینه‌های بالایی را برای افراد از سویی و دولت به عنوان نهاد تصمیم‌گیر از سوی دیگر در بر دارد. در واقع رشد روزافزون، تغییر ماهیت و آثار مستقیم و غیرمستقیم طلاق بر جامعه و افراد تشکیل‌دهنده آن انگیزه پژوهش در این حوزه را در میان پژوهشگران ایجاد کرده است. (۱)

آمارهای طلاق در ایران نشان می‌دهد که در سال‌های پیش از دهه ۶۰ نرخ طلاق به‌ازای هر ۱۰۰۰ نفر جمعیت رشد کمی داشته است. در دهه ۶۰ همانطور که در نمودار ۱ مشاهده می‌شود، این نرخ روند ثابتی بود اما در دهه‌های ۷۰ و ۸۰ این روند صعودی می‌باشد.

نمودار ۱- تعداد طلاق به‌ازای هر ۱۰۰۰ نفر از جمعیت منبع (سازمان ثبت احوال کشور)

عوامل متعددی در به وجود آمدن پدیده طلاق مؤثرند و هر کدام از پژوهشگران از زوایای متفاوتی به این موضوع پرداخته‌اند. از جمله این عوامل، عوامل فردی، خانوادگی، اجتماعی و اقتصادی و زمینه قومی-فرهنگی زوجین و ... می‌باشند. با افزایش نگران‌کننده آمار طلاق در سال‌های اخیر، شناخت هر کدام از این عوامل می‌تواند تصمیم‌گیران و سیاستگذاران را در کنترل این پدیده ناخوشایند یاری کند تا بدین ترتیب از بروز بسیاری از آسیب‌های اجتماعی ناشی از آن جلوگیری شود.

از منظر سیاست‌گذاری عمومی با صورت‌بندی دقیق مشکل ورود آن به تقویم سیاست‌گذاری در دستورکار قرار گرفته و در اولویت سیاست‌گذاران قرار می‌گیرد. به عبارتی با حرکت از درک مشکل به سوی کلان‌مشکل و تعریف و تعیین دقیق آن می‌توان به فهم درستی از مساله دست یافت و به تدوین سیاست‌های درست و وضع قوانین مناسب در این زمینه پرداخت. از این رو براساس آموزه‌های سیاست‌گذاری عمومی مساله طلاق در ایران باید به درستی مورد بررسی قرار گرفته و ضمن شناسایی هر کدام از متغیرها و میزان تاثیرگذاری آنها؛ نقش

از دیدگاه بکر (۳) انباشت سرمایه اختصاصی برای ازدواج، مانند خرید خانه یا مبلمان، در دوران مجردی هیچ فایده‌ای ندارد و حتی می‌تواند منفعت انتظاری ازدواج را تحت تاثیر قرار دهد. چرا که در صورت طلاق، این سرمایه‌ها ارزش خود را از دست می‌دهند و ممکن است به یک بار مالی برای فرد تبدیل شوند. در مقابل، انباشت سرمایه عمومی مانند تحصیلات عالی یا مهارت‌های شغلی می‌تواند به افزایش منفعت انتظاری ازدواج نسبت به طلاق کمک کند. چرا که این نوع سرمایه‌ها در هر شرایطی ارزش خود را حفظ می‌کنند و می‌توانند به فرد در یافتن شغل جدید یا ایجاد یک زندگی مستقل در صورت طلاق کمک کنند. علاوه بر این، احتمال طلاق نیز می‌تواند انگیزه افراد را برای انباشت سرمایه اختصاصی ازدواج کاهش دهد. چرا که می‌دانند در صورت جدایی، ارزش این سرمایه‌ها به طور قابل توجهی کاهش می‌یابد. به عنوان مثال، افرادی که احتمال طلاق آن‌ها بیشتر است، تمایل کمتری به سرمایه‌گذاری در فرزندان یا مهارت‌های اختصاصی ازدواج دارند. (۴) بکر و همکاران (۳) ادعا می‌کنند که حوادث غیرمنتظره اقتصادی احتمال طلاق را افزایش می‌دهند، زیرا تغییراتی در بازدهی ازدواج ایجاد می‌کنند. بطور مثال به نظر می‌رسد کسب درآمدهای غیرمنتظره فردی باعث می‌شوند تا عایدی ناشی از ازدواج نسبت به عایدی ناشی از طلاق کاهش یابد و افراد تصمیم به طلاق بگیرند. این در حالی است که براساس دیدگاه هلرشتاین و موریل (۷) شرایط اقتصادی می‌تواند به طور همزمان ارزش فعلی ازدواج و طلاق^۱ را برای همه زوجین به طور مساوی کاهش یا افزایش دهد. در دوران رونق اقتصادی، افراد ممکن است درآمد و فرصت‌های شغلی بیشتری داشته باشند. این امر می‌تواند به افزایش سطح توقع و مقایسه‌های اجتماعی در زندگی زناشویی منجر شود.

اقتصاد نه تنها ثبات کلی خانواده را تحت الشعاع قرار می‌دهد، بلکه می‌تواند شکاف کیفیت زندگی زوجین در جامعه را نیز عمیق‌تر کند. در شرایط رونق اقتصادی، شاهد افزایش نابرابری در دستمزدها هستیم. در این وضعیت، اگر مرد خانواده درآمد بالایی داشته باشد، تمایل به ادامه زندگی مشترک (به‌ویژه برای همسر) افزایش می‌یابد. چرا که این افزایش درآمد می‌تواند به ارتقای سطح زندگی، افزایش فرصت‌ها و کاهش تنش‌های مالی در خانواده منجر شود. از طرف دیگر، برای مردانی که در این شرایط رونق اقتصادی، حقوق پایینی دریافت می‌کنند، تمایل به ادامه زندگی زناشویی کاهش می‌یابد. زیرا این نابرابری دستمزد می‌تواند منجر به نارضایتی، افت عزت نفس و افزایش تنش‌ها در روابط زناشویی شود. در شرایط رکود اقتصادی، شاهد کاهش فرصت‌های شغلی و افت درآمدها هستیم. در این وضعیت، احتمالاً هر دو زوج با مشکلات اقتصادی دست به گریبان خواهند بود. این امر می‌تواند منجر به افزایش تنش‌ها، مشاجرات و در نهایت طلاق شود. (۷) بکر در اینبار عنوان می‌کند که در حالی که شهود اولیه به ما می‌گوید که عایدی ازدواج با درآمد رابطه مثبتی دارد، یعنی هر چه درآمد یک مرد بالاتر باشد، نفع بیشتری از ازدواج می‌برد، بررسی دقیق‌تر این

در حوزه علم اقتصاد، اقتصاددانان با ورود به بحث اقتصاد خانواده، مقوله ازدواج و طلاق را مورد بحث و بررسی قرار دادند. در این زمینه می‌توان به سری مقالات بکر اشاره کرد. بکر (۲) اصطلاح بازار ازدواج را مطرح می‌کند. وی ازدواج و انتخاب همسر را در چارچوب و نظام این بازار، به صورت سازمان یافته‌ای مورد بررسی قرار داد. به عقیده وی هر فردی عایدی و منافع ازدواج و مجرد را باهم مقایسه می‌کند و سپس تصمیم به ازدواج یا مجرد می‌گیرد. بکر برای اولین بار ازدواج و طلاق را از دیدگاه اقتصادی بررسی کرد. دو فرضیه اساسی نظریه وی عبارتند از: ۱- هر دو فرد تلاش می‌کنند تا همسری را انتخاب کنند که رفاه آن‌ها را حداکثر کند. ۲- بار ازدواج در تعادل است یعنی هیچ یک از طرفین ازدواج نمی‌توانند با تغییر همسر خود رفاه خود را حداکثر کنند. بر اساس نظر بکر و همکاران (۳) زوجین زمانی به طلاق روی می‌آورند که "اگر و فقط اگر" منافع اقتصادی حاصل از جدایی و زندگی مستقل، بیشتر از منافع مشترک آنها در زندگی زناشویی باشد. به عبارت دیگر، زمانی که "منفعت انتظاری ازدواج" به اندازه کافی بالا نباشد، احتمال طلاق افزایش می‌یابد. براساس نظر بکر (۴) طلاق زمانی رخ می‌دهد که "انتظارات کالایی" زوجین از زندگی پس از طلاق، بیشتر از "انتظارات کالایی" آنها در زندگی زناشویی باشد. به عبارت دیگر، طلاق زمانی اتفاق می‌افتد که افراد "جبران" (مزایای طلاق) را بیشتر از "هزینه" (معایب طلاق) ببینند. این جبران می‌تواند شامل موارد مختلفی مانند آزادی بیشتر، فرصت‌های جدید برای ازدواج، یا بهبود وضعیت مالی باشد. بکر از قضیه کوز برای توضیح این موضوع استفاده می‌کند. این قضیه بیان می‌کند که اگر افراد بتوانند به طور کارآمد با یکدیگر معامله کنند، تخصیص حقوق مالکیت یا مسئولیت قانونی بر تخصیص منابع تأثیری نخواهد داشت. در این چارچوب، ازدواج زمانی اتفاق می‌افتد که مجموع مطلوبیت هر دو زوج با ازدواج بیشتر از زمانی باشد که مجرد باشند. (۵)

در زندگی مشترک، افراد در دارایی‌های مختلفی سرمایه‌گذاری می‌کنند که می‌توان آنها را به دو دسته سرمایه‌های عمومی و سرمایه‌های مختص ازدواج تقسیم کرد. سرمایه‌های عمومی شامل دارایی‌هایی مانند خانه، لوازم خانگی، اتومبیل و... می‌شود که ارزش آنها در زمان ازدواج و طلاق تقریباً یکسان است. این نوع سرمایه‌ها به طور مساوی بین زوجین به اشتراک گذاشته می‌شود و در ثبات خانواده نقشی ایفا نمی‌کنند. سرمایه‌های مختص ازدواج شامل دارایی‌هایی مانند مهارت‌های بازاری و غیربازاری، اطلاعات سرمایه‌گذاری و به طور خاص فرزندان می‌شود. ارزش این نوع سرمایه‌ها با طلاق کاهش می‌یابد، زیرا یکی از والدین معمولاً پس از جدایی، با فرزندان کمتر ارتباط دارد. سرمایه‌گذاری در زندگی مشترک، به خصوص در سرمایه‌های مختص ازدواج، می‌تواند به ثبات خانواده کمک کند. با این حال، ثبات خانواده فقط به سرمایه‌گذاری اقتصادی محدود نمی‌شود و عوامل دیگری مانند کیفیت رابطه، تعهدات مشترک، و حمایت اجتماعی نیز در این زمینه نقش دارند. (۳)

^۱ ارزش فعلی ازدواج و طلاق به معنای مجموعه از عواملی است که در یک زمان خاص، برای افراد و جوامع، اهمیت و ارزش اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ازدواج و طلاق را تعیین می‌کند.

براساس پیشینه پژوهش و مطالعات انجام گرفته در این حوزه، می‌توان عوامل اقتصادی کلان موثر بر طلاق را به صورت زیر دستبندی نمود. بیکاری: این شاخص یکی از عوامل موثر بر طلاق می‌باشد که براساس مطالعات پیشین، بیکاری از دو طریق بر طلاق تاثیر گذار است. دسته اول مطالعات معتقد به وجود رابطه مثبت بین بیکاری و طلاق می‌باشند. براساس نتایج این پژوهش‌ها بیکاری به عنوان یک معضل اجتماعی باعث افزایش طلاق می‌گردد. دسته دوم از مطالعات معتقد به وجود یک رابطه منفی بین طلاق و بیکاری می‌باشند. این دسته از مطالعات عموماً مطالعاتی هستند که بر دیدگاه هزینه طلاق تاکید دارند. تورم: مطالعات انجام شده در بررسی رابطه بین تورم و طلاق، وجود رابطه مثبت بین این دو متغیر را تایید می‌کنند. به این ترتیب که تورم و افزایش هزینه‌های خانوار، سبب ایجاد تنش در خانوارها و افزایش آمار طلاق می‌شود. ضریب جینی: به عنوان معیاری جهت اندازه‌گیری توزیع درآمد از دیگر عوامل اقتصادی موثر بر طلاق است. براساس پژوهش‌های پیشین هرگونه نابرابری در توزیع درآمد در خانواده‌هایی با درآمد پایین موجب بروز تنش و اختلاف می‌شود و ریسک طلاق را افزایش می‌دهد. تولید ناخالص داخلی: مطالعات پیشین در حوزه‌ی چرخه تجاری نیز به دو دسته تقسیم می‌شوند. برخی از مطالعات بر وجود رفتار موافق سیکلی طلاق تاکید می‌کنند و برخی از مطالعات وجود رفتار مخالف سیکلی طلاق را تایید می‌کنند. این موضوع می‌تواند حاکی از تحولات فرهنگی در ارتباط با جایگاه و کارکرد خانواده در جامعه غربی باشد. در مطالعه حاضر به بررسی همزمان رابطه بلندمدت و کوتاه‌مدت متغیرهای اقتصادی (ضریب جینی، تولید ناخالص داخلی، تورم، بیکاری) با طلاق به ازای هر هزار نفر جمعیت پرداخته شده است.

روش پژوهش و ابزار پژوهش

این پژوهش به بررسی آثار متغیرهای اقتصادی (تورم، بیکاری، تولید ناخالص داخلی و ضریب جینی) بر طلاق می‌پردازد. در این راستا داده‌های مورد نیاز این پژوهش به صورت سالانه از سایت بانک مرکزی ایران و سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور گردآوری شده است. برای محاسبه متغیر وابسته طلاق تعداد طلاق‌های هر سال به ازای هر هزار نفر محاسبه شده است. به منظور بررسی رابطه بین متغیر طلاق به ازای هر هزار نفر و متغیرهای اقتصادی از رابطه زیر می‌توان استفاده کرد.

$$DIV = \beta_1 + \beta_2 inf + \beta_3 gdp + \beta_4 zj + \beta_5 unem \quad (1)$$

DIV متغیر طلاق به ازای هر هزار نفر جمعیت، که از رابطه زیر بدست آمده است:

$$\frac{\text{تعداد طلاق}}{\text{جمعیت}} * 1000$$

inf، تورم، gdp تولید ناخالص داخلی، unem نرخ بیکاری و zj ضریب جینی است. به دلیل بزرگ نبودن حجم نمونه (۱۳۶۰-۱۳۹۶) تخمین الگو به روش حداقل مربعات باعث خواهد شد که برآوردهای به دست آمده تورش‌دار باشند و در نتیجه استنتاجات آماری که براساس

موضوع نشان‌دهنده پیچیدگی‌های بیشتری است. شواهد تجربی، همبستگی مثبتی بین درآمد و ثبات ازدواج را نشان می‌دهند. به عبارت دیگر، با افزایش درآمد، احتمال طلاق کاهش می‌یابد. این امر از دیدگاه منفعت‌انتظاری قابل تفسیر است. در شرایط اقتصادی دشوار، طلاق می‌تواند پیامدهای منفی مالی قابل توجهی برای هر دو زوج، به ویژه برای زنان، به همراه داشته باشد. از این رو، زمانی که از نظر اقتصادی ثبات بیشتری وجود دارد، تمایل به حفظ ازدواج افزایش می‌یابد. با این حال، این رابطه ساده نیست. برخی مطالعات نشان می‌دهند که افزایش درآمد مردان تا یک سطح مشخص، به کاهش تمایل به طلاق منجر می‌شود. اما فراتر از آن آستانه، احتمال طلاق با افزایش درآمد بیشتر می‌شود. این امر می‌تواند ناشی از عوامل متعددی از جمله افزایش استرس ناشی از کار، افزایش فرصت‌های خیانت یا تمرکز کمتر بر خانواده به دلیل مشغله‌های شغلی باشد. (۵)

از دیگر عوامل اقتصادی موثر بر طلاق تورم و بیکاری است. بیکاری یکی از عوامل اقتصادی موثر بر اختلافات خانوادگی است؛ زیرا این پدیده سبب فقر، نابرابری درآمد، اختلافات خانوادگی شدید و ... می‌شود. رابطه بین بیکاری و رضایت افراد از زندگی مشترک خود رابطه قوی است. افراد بیکار میزان کمتری از تفاهم، ارتباط و نظم در روابط خانوادگی خود دارند. بعلاوه شوهران بیکار کمتر مورد حمایت همسر خود واقع می‌شوند (۸). از دست دادن شغل فشار روانی و مشکلات اقتصادی ایجاد می‌کند که می‌تواند ثبات یک ازدواج را به خطر بیندازد. (۹) ارتباط بین اشتغال و ازدواج حاکی از آن بود که ازدواج به مردان به دلیل تخصص در کار که بابت آن دستمزد دریافت می‌کنند و زنان به دلیل تخصص در کارهای خانه پاداش می‌دهد و وقتی مردان متاهل در ایفای نقش تخصصی نان‌آوری موفق نباشند خطر طلاق افزایش می‌یابد. (۱۰)

در حالی که بسیاری طلاق را به عنوان راه حلی برای مشکلات زناشویی می‌دانند، شواهد نشان می‌دهند که بحران‌های اقتصادی نه تنها طلاق را کاهش نمی‌دهند، بلکه می‌توانند به عاملی برای افزایش آن تبدیل شوند. کاهش درآمدها، تورم و عدم تطابق بین درآمد و هزینه، طوفانی از تنش‌ها و ستیزها را در خانه‌ها به پا می‌کند. این چالش‌های مالی، نگرانی‌ها و اضطراب‌های زیادی را به زوجین تحمیل می‌کند و به مرور زمان، به فرسایش صبر و تحمل و افزایش ناراضی‌ت زناشویی منجر می‌شوند. (۸)

دیدگاه دیگر در این حوزه، دیدگاه هزینه‌های طلاق استدر حالی که جدایی دو زوج گاه به عنوان راه حلی برای مشکلات زناشویی تلقی می‌شود، نباید از هزینه‌های سنگین طلاق غافل شد. این هزینه‌ها نه تنها جنبه‌های مالی را شامل می‌شوند، بلکه پیامدهای عاطفی و اجتماعی قابل توجهی نیز به همراه دارند. براساس دیدگاه آتامو و بتی (۱۱) در حالی که بسیاری تصور می‌کنند اوضاع نامناسب اقتصادی به افزایش طلاق منجر می‌شود، شواهد خلاف این را نشان می‌دهند. در شرایطی که چرخ اقتصاد لنگ می‌زند، زوجین ناراضی از زندگی مشترک به دلایلی مانند بیکاری، کمبود فرصت‌های شغلی و نگرانی‌های مربوط به آینده شغلی، تمایل کمتری به جدایی از یکدیگر نشان می‌دهند. (۵)

آن‌ها انجام می‌گیرد، کم اعتبار شوند. لذا در این مطالعه از روش $ARDL^1$ و آزمون هم‌انباشتگی باند برای برآورد مدل استفاده می‌شود. روش اقتصادسنجی $ARDL$ توسط پسران و شین (۲۳) برای بررسی رابطه هم‌جمعی و بلندمدت بین متغیرها ارائه شده است. در دنیای پویای اقتصاد، درک روابط بلندمدت بین متغیرهای کلیدی، نقشی حیاتی در پیش‌بینی روندها و اتخاذ سیاست‌های مناسب ایفا می‌کند. در این میان، روش $ARDL$ (مدل خود رگرسیونی با تاخیر بلندمدت) به عنوان ابزاری قدرتمند، به محققان اقتصادی در کشف این روابط پیچیده یاری می‌رساند.

پیشینه پژوهش

در حوزه علوم انسانی، روانشناسی و مطالعات اجتماعی، پژوهش‌های زیادی در خصوص طلاق و علل شکل‌گیری این پدیده اجتماعی انجام شده است. در بین مطالعات که به بررسی علل اجتماعی طلاق پرداخته‌اند، بخش اقتصاد و بررسی ارتباط بین عوامل اقتصادی و ازدواج و طلاق نیز به چشم می‌خورد. بیشتر این مقالات بر رابطه بین نرخ بیکاری، تورم و درآمد تمرکز دارند که در ادامه به بررسی برخی از آنها می‌پردازیم.

جدول ۱ - پیشینه پژوهش

^۱ -Auto- Regressive Distributed Lag

نویسنده	دوره زمانی و کشور	متغیرهای مورد استفاده	نتایج
وینکل و لوپولد (۱۲)	۲۰۱۶-۱۹۷۰	درآمد زنان و تعداد فرزندان	نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که درآمد خانوار زنان دارای سه فرزند یا بیشتر بعد از طلاق در ایالات متحده، آلمان و بریتانیا به شدت کاهش می‌یابد و این موضوع به عنوان عامل منفی اثرگذار بر طلاق عمل می‌کند.
تادیل و همکاران (۱۳)	۲۰۱۸-۲۰۰۰	کشور هند	براساس نتایج این مطالعه تحصیلات زنان، اشتغال، استقلال اقتصادی، و حرکت همتراز با مردان در همه جنبه‌های زندگی به عنوان عواملی که منجر به تغییر در ارزش‌ها، نگرش‌ها و سایر دیدگاه‌ها می‌شود، عمل می‌کند و در نتیجه، زنان طبقه متوسط بیشتری به دنبال طلاق هستند.
آلولا و همکاران (۱۴)	۲۰۱۶-۱۹۹۵	کشورهای OECD	نتایج این پژوهش حاکی از وجود یک رابطه منفی بین درآمد و میزان طلاق در بلندمدت است. همچنین یافته‌های آن‌ها نشان می‌دهد که افزایش بیکاری مردان باعث افزایش طلاق می‌شود. این در حالی است که با افزایش بیکاری زنان میزان طلاق کاهش می‌یابد.
گونزالس و مارسل (۱۵)	۲۰۱۲-۱۹۹۱	کشور اروپایی	براساس یافته‌های این پژوهش رابطه منفی بین طلاق و نرخ بیکاری وجود دارد.
هلراشتاین و موریل (۱۷)	۲۰۰۹-۱۹۷۶	کشور اروپایی	نتایج این پژوهش حاکی از وجود یک رابطه منفی و قوی بین نرخ بیکاری و طلاق است.
روی (۱۶)	۲۰۰۷-۱۹۹۴	کشور اروپایی	بیکاری مردان تاثیر مثبت و معناداری بر طلاق زوجین دارد.
آماتو و بتی (۱۱)	۲۰۰۵-۱۹۶۰	کشور ایتالیا	بیکاری رابطه مثبتی با طلاق دارد ولی هنگامی که نمونه به دوره‌های زمانی تقسیم می‌شود، بیکاری با طلاق پس از ۱۹۸۰ ارتباط منفی و معناداری دارد. این یافته‌ها قوی‌ترین حمایت را از دیدگاه "هزینه طلاق" ارائه می‌دهد و نشان می‌دهد که نرخ بالای بیکاری میزان طلاق را کاهش می‌دهد.
نصراللهی و همکاران (۱۷)	۱۳۸۶-۱۳۸۱	کشور ایران	براساس مطالعه آنها بین بیکاری، نرخ باسوادی زنان و شهرنشینی با طلاق رابطه‌ای مستقیم وجود دارد و متغیر تولید ناخالص ملی سرانه اثری منفی بر درصد طلاق دارد.
فلاحی و دلدار (۶)	۱۳۹۱-۱۳۸۱	کشور ایران	رابطه مثبت و معناداری بین طلاق و متغیرهایی چون تورم، بیکاری، تحصیلات عالی و میزان شهرنشینی وجود دارد.
دلیری (۱۸)	۱۳۹۵-۱۳۸۵	کشور ایران	نشان داد که تورم در بخش مسکن، بیکاری مردان، افزایش سطح تحصیلات دانشگاهی زنان و نابرابری درآمد باعث تشدید طلاق می‌شود.
درگاهی و همکاران (۵)	۱۳۹۴-۱۳۸۶	کشور ایران	رابطه مثبت بین بیکاری و تورم را با نرخ طلاق وجود دارد. همچنین، بررسی رفتار طلاق در چرخه‌های تجاری کشور نشان می‌دهد که در ایران طلاق، دارای رفتار مخالف چرخه‌ای است.
صادقی (۱۹)	۱۳۹۵	کشور ایران	نشان داد که بیکاری و بی‌ثباتی شغلی (در مردان) رابطه مثبت و معناداری با طلاق دارد.
التجائی و عزیززاده (۲۰)	۱۳۹۳-۱۳۸۳	کشور ایران	نتایج مطالعه آن‌ها نشان می‌دهد که با افزایش نرخ بیکاری و تورم سن ازدواج در جامعه افزایش می‌یابد.
قائمی اصل و همکاران (۲۱)	۱۳۹۵-۱۳۴۸	کشور ایران	بین متغیر طلاق و تورم رابطه معنادار و مثبتی وجود دارد.
بنی هاشم و همکاران (۲۲)	۱۳۹۵-۱۳۵۵	کشور ایران	یافته‌ها نشان داد که با افزایش سن، باسوادی، غیرفعال بودن و داشتن مالکیت واحد مسکونی نوع سایر احتمال طلاق مردان افزایش می‌یابد، اما با سرپرست بودن و داشتن تحصیلات عالی احتمال طلاق در مردان کاهش می‌یابد. شهری بودن، باسواد بودن، درحال تحصیل بودن احتمال طلاق در زنان را افزایش می‌دهد.

یافته‌های پژوهش

در داده‌های سری زمانی یکی از مسائلی که همواره با آن مواجه هستیم مساله مانایی می‌باشد. در داده‌های اقتصادی فرض بر این است که بین متغیرهای مطرح در یک تئوری اقتصادی، رابطه بلندمدت و تعادلی برقرار است. در صورت مانا نبودن سری زمانی، رگرسیون برآوردی یک رگرسیون کاذب خواهد بود. بنابراین قبل از تخمین مدل‌های سری زمانی ابتدا مانایی متغیرهای موجود در الگو مورد بررسی قرار می‌گیرد. همچنین در تخمین الگو به روش ARDL باید اطمینان حاصل شود که متغیرهای مدل دارای درجه هم‌انباشتگی ۲ یا بیشتر از آن نیستند؛ زیرا در آن صورت، مقدار آماره F محاسبه شده توسط پسران و همکاران (۲۴) در آزمون باند قابل اعتماد نخواهد بود. در این مطالعه برای بررسی مانایی متغیرها از آزمون ریشه واحد دیکی فولر (ADF) تعمیم یافته استفاده می‌شود. نتایج حاصل از این آزمون در جدول ۱ عنوان شده است.

این الگو به دلیل عدم برابری درجه هم‌انباشتگی متغیرهای مختلف نمی‌توان از آزمون هم‌انباشتگی انگل گرنجر استفاده نمود. بنابراین برای تایید وجود رابطه بلندمدت و تعادلی بین متغیرهای الگوی مورد نظر از آزمون باند پسران و همکاران استفاده می‌شود. در این آزمون زمانی که آماره F آزمون بالاتر از حد بحرانی بالای ارائه شده باشد، آنگاه وجود یک رابطه تعادلی بلندمدت بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل الگو تایید می‌گردد. نتایج آزمون باند پسران در جدول ۲ ارائه شده است. همانطور که مشاهده می‌شود آماره F آزمون باند بیشتر از حد بالای ارائه شده است. بنابراین متغیرهای این الگو دارای رابطه بلند مدت تعادلی می‌باشند و وجود رابطه هم‌انباشتگی تایید می‌گردد.

جدول ۲- نتایج هم‌انباشتگی باند

مقادیر حدود بحرانی F با عرض از مبدا و روند

تعداد د متغ یر	10%		5%		1%	
	I(0)	I(1)	I(0)	I(1)	I(0)	I(1)
	3/37	4/51	4/03	5/30	5/60	7/17
	4	2	6	4	4	2

F=8/745578

منبع: یافته‌های پژوهش

نتایج آزمون باند در جدول ۲ نشان می‌دهد که در سطح اطمینان ۹۰، ۹۵ و ۹۹ درصد مقدار آماره F محاسبه شده بیشتر از مقدار بحرانی و حد بالای ارائه شده است. بنابراین بین متغیرهای این الگو رابطه هم‌جمعی وجود دارد. به عبارت دیگر یک رابطه تعادلی بلندمدت بین متغیرهای این الگو برقرار است. علاوه بر این روش بنرجی، دوالو و مستر نیز به عنوان روشی برای تایید روابط بلند مدت استفاده می‌گردد. در این روش اگر مجموع ضرایب متغیر وابسته در رابطه کوچکتر از یک باشد، رابطه کوتاه مدت بین متغیرهای مدل به سمت تعادل بلندمدت حرکت خواهد نمود. بنابراین فرضیه صفر در این آزمون به صورت زیر خواهد بود:

$$H_0: \sum_{i=1}^p \alpha_i \geq 1 \quad (1)$$

$$H_1: \sum_{i=1}^p \alpha_i < 1$$

همان طور که مشاهده می‌شود در صورتی که فرضیه صفر قابل رد نباشد، نمی‌توان وجود رابطه بلند مدت را تایید نمود. اما اگر فرضیه صفر به نفع فرضیه مقابل قابل رد باشد، می‌توان وجود رابطه بلند مدت را پذیرفت. آماره آزمون این فرضیه به صورت زیر قابل محاسبه است؛ که $S\alpha_i$ بیانگر انحراف معیار مربوط به ضریب α_i می‌باشد.

$$\frac{\sum_{i=1}^p \alpha_i - 1}{\sum_{i=1}^p S\alpha_i} \quad (2)$$

حال به منظور بررسی اینکه آیا رابطه‌ی درازمدت بین متغیرهای الگو موجود است یا نه، رابطه فوق را محاسبه می‌گردد:

جدول ۱- نتایج آزمون ایستایی دیکی فولر

نام متغیر	آماره Fisher-ADF	سطح آزمون	سطح معنی داری
Div	۱/۱۷۰۶۲۰	در سطح	۰/۹۹۷۳
Inf	-۳/۲۵۰۱۵۶	در سطح	۰/۰۲۵۱
Gdp	۰/۴۱۱۸۹۹	در سطح	۰/۹۸۰۸
Zj	-۳/۰۷۴۶۷	در سطح	۰/۰۳۷۶
Unem	-۳/۱۸۳۳۷۰	در سطح	۰/۰۳۹۶

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول ۲- نتایج آزمون ایستایی دیکی فولر تفاضل مرتبه اول

آماره آزمون ADF	Fisher-ADF	سطح معنی داری	نتیجه
-۵/۱۲۴۹۸		۰,۰۰۰۰	پایا با یک مرتبه تفاضل گیری
-۶/۰۰۹۸۵		۰,۰۰۰۰	پایا با یک مرتبه تفاضل گیری

منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به نتایج آزمون ریشه واحد دیکی فولر که در جدول ۱ عنوان شده است، متغیر وابسته (div) و متغیر مستقل تولید ناخالص داخلی (GDP) دارای ریشه واحد می‌باشند و با یک مرتبه تفاضل گیری مانا می‌شوند. در واقع این متغیرها I(1) هستند. سایر متغیرهای الگو که شامل تورم (inf)، بیکاری (unem) و ضریب جینی (Zj) است، در سطح مانا هستند. به عبارت دیگر این متغیرها I(0) می‌باشند. بعد از انجام آزمون ریشه واحد و اطمینان از عدم وجود درجه هم-انباشتگی بزرگتر از ۱، آزمون هم‌انباشتگی برای الگو انجام می‌گیرد. در

$$\frac{0.091357-1}{0.1761} = -5.6733$$

(۳)

بعد از انجام آزمون‌های تشخیص الگوی مورد نظر به صورت ARDL(3,4,3,0,2) برآورد شده است. نتایج برآورد الگوی کوتاه مدت و بلندمدت به ترتیب در جداول ۸ ارائه شده‌اند.

از آنجا که آماره‌ی محاسباتی (-۵/۶۷۳۳) از نظر قدر مطلق از کمیت بحرانی ارائه شده توسط بنرجی، دولادو و مستر در سطح اطمینان ۹۹ درصد (-۵/۲۷) بیشتر است، لذا می‌توان نتیجه گرفت که یک رابطه‌ی تعادلی بلندمدت برقرار است.

جدول ۶- نتایج حاصل از تخمین ضرایب کوتاه‌مدت با روش ARDL(3,4,3,0,2)

متغیر	ضرایب	آماره t	prob
DIV(-1)	0.0913 57	0.504712	0.62 16
DIV(-2)	0.0150 31	0.080531	0.93 7
DIV(-3)	0.3953 87	2.468091	0.02 71
INF	- 51	3.048358	0.00 87
INF(-1)	- 78	0.086364	0.93 24
INF(-2)	- 21	0.425124	0.67 72
INF(-3)	0.0042 11	2.024674	0.06 24
INF(-4)	0.0039 37	2.21222	0.04 41
GDP	6.36E- 08	0.912405	0.37 7
GDP(-1)	-6.21E- 08	-0.66427	0.51 73
GDP(-2)	1.83E- 07	2.216787	0.04 37
GDP(-3)	1.43E- 07	1.627413	0.12 59
ZJ	1.6149 13	0.899706	0.38 35
UNME	0.0065 14	0.412037	0.68 66
UNME(-1)	- 3	0.651506	0.52 53
UNME(-2)	0.0533 05	3.380984	0.00 45
DUM	0.0404 39	0.517166	0.61 31
C	- 13	2.078182	0.05 66

به دلیل کوچک بودن حجم نمونه (۱۳۶۰-۱۳۹۶) تخمین الگو به روش حداقل مربعات باعث خواهد شد که برآوردهای به دست آمده تورش‌دار باشند و در نتیجه استنتاجات آماری که براساس آن‌ها انجام می‌گیرد، بی‌اعتبار باشد. لذا در این مطالعه از روش ARDL برای برآورد الگو استفاده شده است. برای تعیین وقفه بهینه براساس مطالعه شین و پسران در این پژوهش از معیار شوارز بیزین استفاده شده است. زیرا با توجه به کوچک بودن حجم نمونه، در تعداد وقفه‌ها صرفه جویی می‌کند تا در نهایت درجات آزادی کمتری از دست داده شود. الگوی مورد نظر با استفاده از معیار شوارز بیزین به صورت ARDL(3,4,3,0,2) برآورد شده است.

در مدل‌های ARDL نیز مانند OLS قبل از ارائه نتایج به بررسی برقراری فروض کلاسیک پرداخته می‌شود. براساس نتایج آزمون نرمالیتی، جملات خطا در این الگو با اطمینان ۹۵ درصد نرمال می‌باشند. برای انجام آزمون ناهمسانی واریانس از آزمون پاگان گادفری^۱ استفاده می‌شود که نتایج این آزمون نشان می‌دهند که فرض صفر مبنی بر عدم وجود ناهمسانی واریانس در مقابل فرض یک مبنی بر وجود ناهمسانی واریانس تایید می‌شود. همچنین برای آزمون خودهمبستگی بین جملات خطا از آزمون LM استفاده می‌شود. در این آزمون نیز در سطح اطمینان ۹۵ درصد فرض صفر مبنی بر عدم وجود خودهمبستگی بین جملات خطا پذیرفته می‌شود.

جدول ۳- نتایج آزمون خودهمبستگی

سطح معناداری	آماره f
۰.۶۰۲۷	۰.۵۲۶۵

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول ۴- نتایج آزمون بروش-پاگان

سطح معناداری	آماره f
۰.۹۳۹۳	۰.۴۵۵۵

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول ۵- نتایج آزمون جراکا-برا

سطح معناداری	آماره f
۰.۵۸۰۲	۰.۷۶۴۵

منبع: یافته‌های پژوهش

¹ - Breusch-Pagan test

0.0063	-	-0.003972	D(INF(-3))
3.173542			
0.2353	1.236492	5.86E-08	D(GDP)
0.0000	-	-3.40E-07	D(GDP(-1))
5.977356			
0.0083	-	-1.65E-07	D(GDP(-2))
3.038482			
0.4612	0.756279	0.007656	D(UNME)
0.0005	-	-0.050626	D(UNME(-1))
4.467041			
0.0000	-	-0.483617	CointEq(-1)*
8.741573			
		0.833056	R-squared
		0.732890	Adjusted R-squared

منبع: یافته‌های پژوهش

براساس نتایج این جدول، ضریب الگوی تصحیح خطا برابر ۰٫۴۸۳۶- می‌باشد. این بدان معنا است که عدم تعادل‌ها در هر سال با سرعت ۴۸ درصد به سمت تعادل بلندمدت تعدیل می‌گردد.

در نهایت در روش ARDL باید آزمون ثبات ضرایب انجام گیرد. در این مطالعه برای آزمون ثبات ضرایب از روش CUSUM و CUSUMSQ استفاده شده است. براساس نتایج این آزمون همانطور که در نمودار یک مشاهده می‌گردد، در طول زمان مورد بررسی ثبات ضرایب وجود دارد.

بحث و نتیجه گیری

پس از درک مولفه‌های اصلی موثر بر طلاق درک مساله آسانتر شده و تعریف آن واقعی‌تر خواهد بود. بر اساس چرخه سیستمک سیاست گذاری عمومی پس از تنظیم دستور کار باید به سراغ تدوین و طراحی سیاست رفت. در این نوشتار میزان رابطه هر یک از چهار متغیر یاد شده مورد بررسی قرار گرفت و یافته‌های به دست آمده نشان از وجود رابطه بلندمدت و تعادلی بین دو متغیر نرخ بیکاری و تولید ناخالص داخلی با متغیر طلاق به ازای هر هزار نفر دارد.

0.17	-	-	@TREND
52	1.428106	0.0137	14
	F=192/9		R^2=0.995
	155		984

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول ۷- نتایج تخمین ضرایب بلندمدت

متغیرها	ضرایب	آماره t	prob
Inf	0.00300	0.353972	0.7286
Gdp	6.59E-07	4.841754	0.0003
Zj	3.241330	0.878136	0.3947
Unem	0.095919	3.010651	0.0094

منبع: یافته‌های پژوهش

براساس جدول ۶ ملاحظه می‌شود که شاخص طلاق با سه وقفه تأثیر مثبت و معنادار بر طلاق در سال جاری دارد. نرخ تورم با ۳ و ۴ وقفه و نرخ بیکاری با دو وقفه تأثیر مثبت و معناداری بر طلاق دارد. تولید ناخالص داخلی نیز با ۲ وقفه تأثیر مثبت و معنادار بر طلاق دارد به عبارت دیگر افزایش تولید ناخالص داخلی در سه دوره قبل میزان طلاق به‌ازای هر هزار نفر در سال جاری افزایش پیدا می‌کند. همچنین براساس یافته‌های برآورد ضرایب کوتاه‌مدت ضریب جینی تأثیر معناداری بر میزان طلاق ندارد. یافته‌های جدول ۷ نیز نشان می‌دهند که ضرایب تولید ناخالص داخلی و بیکاری در بلندمدت تأثیر مثبت و معناداری بر طلاق دارند. به عبارت دیگر در صورت افزایش یک واحدی نرخ تورم و تولید ناخالص داخلی میزان طلاق به‌ازای هر هزار نفر به ترتیب ۰٫۰۰۰۰۰۰۶۵۹ و ۰٫۰۰۳۰۰۸ واحد افزایش می‌یابد.

مدل تصحیح خطای برآورد شده برای به‌دست آوردن همزمان ضرایب کوتاه‌مدت و بلندمدت در جدول شماره ۸ گزارش شده است. براساس مدل تصحیح خطا^۱ نوسانات کوتاه مدت متغیرها را به مقادیر تعادلی بلندمدت آن‌ها ارتباط داده می‌شوند.

جدول ۸- نتایج تخمین مدل تصحیح خطا

متغیرها	ضرایب	آماره t	Prob.
C	-1.801636	8.622744	0.0000
D(DIV(-1))	-0.418859	3.665080	0.0023
D(DIV(-2))	-0.391109	3.245890	0.0054
D(INF)	-0.005543	4.605326	0.0003
D(INF(-1))	-0.006601	4.660375	0.0003
D(INF(-2))	-0.007837	5.083538	0.0001

¹ - Error Correction Model

است زوجین نسبت به تصمیم‌گیری طلاق و عواقب اقتصادی ناشی از آن بی‌محابا تر تصمیم بگیرند.

متغیرهای اقتصادی ضریب جینی و تورم در این پژوهش رابطه معنادار و بلندمدتی با طلاق ندارند. در بیان علت عدم معناداری این متغیرها می‌توان عنوان کرد که رفتار هر یک متغیرهای استفاده شده در این پژوهش به تنهایی یا همراه با متغیرهای دیگر در الگو متفاوت است. به عبارت دیگر دو متغیر ضریب جینی و تورم در کنار دو متغیر دیگر الگو یعنی نرخ بیکاری و تولید ناخالص داخلی بی‌معنی هستند. زیرا دو متغیر تولید ناخالص داخلی و بیکاری قدرت توضیح‌دهندگی کافی بر رفتار متغیر طلاق را دارند در نتیجه ضریب دو متغیر ضریب جینی و تورم در این پژوهش بی‌معنی هستند.

توصیه‌های سیاستی

بر خلاف تصور آنچه در اذهان برخی پژوهشگران و یا سیاست‌گذاران است؛ بیکاری تأثیرگذارتر از تورم بر طلاق بوده است. در این نوشتار توصیه‌های سیاستی از یک سو در راستای درک مساله و از دیگر سو در راستای حل آن است. دستیابی به اطلاعات کافی می‌تواند از خطای نوع سوم، که برداشت اشتباه از مشکلات و حل مشکلی به جای مشکل دیگر است، بکاهد. از این رو پیشنهاد می‌شود برای سیاست‌گذاری مناسب ابتدا مشکلات اقتصادی به درستی تعریف شوند و سپس راه حل یابی صورت گیرد.

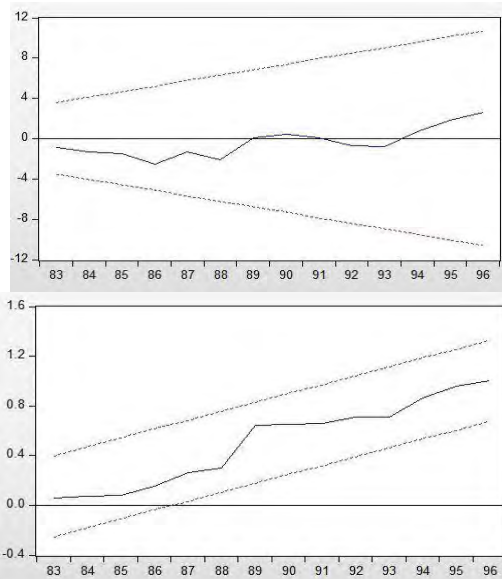
بدین منظور ایجاد نشستهای متعدد با حضور پژوهشگران، آسیب‌دیدگان و سیاست‌گذاران می‌تواند بستری مناسب برای تفاسیر موسع از مسائل و سپس بررسی دقیق آنها فراهم کند. تا زمانیکه نگاه از پیش تعیین شده در مورد موضوعات وجود داشته باشد، درک محدودی وجود دارد و همه ابعاد مساله شناسای نمی‌شود در خصوص عوامل اقتصادی موثر بر طلاق اگر با نگاه غیر دقیق به دنبال تبیین موضوع باشیم در اولین تفسیر تورم را عامل اصلی طلاق می‌پندارد.

در گام دوم پیشنهاداتی برای کاهش بیکاری و افزایش درآمد و سطح رفاه افراد می‌شود.

دولت با ایجاد بستری برای افزایش فرصت‌های شغلی ضمن افزایش درآمد افراد در کنار ثبات اقتصادی قادر خواهد بود آمار طلاق را کاهش داده و از تبعات منفی آن پیشگیری کند. بدین منظور سیاست‌گذاران توسعه آموزش‌های کارآفرینی و خود اشتغالی، کمک‌های اقتصادی برای راه اندازی مشاغل، اصلاح قوانین، استفاده از تجربیات بین‌المللی و کاهش مالیات‌ها را در دستور کار خود قرار داده و زمینه اشتغال و افزایش درآمد افراد را فراهم سازند. البته همراستا با این رویه، نیاز است فرهنگ سازی برای پذیرش اجتماعی اشتغال زنان نیز فراهم آید.

بر اساس گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس ماهیت سیاست‌گذاری طلاق در ایران پسینی و ترمیمی بوده و سیاست‌گذاران پس از مواجه با چالش‌های اجتماعی مشکلات را در دستور کار قرار می‌دهند. این در حالی است که با ارزیابی‌های پیشینی و شناسایی مولد‌های مضر اجتماعی و اقتصادی می‌توان به علاج واقعه قبل از وقوع کرد و از آثار زیانبار آن کاست.

در خصوص بسندگی متغیرهای اقتصادی در توضیح رفتار متغیر طلاق به ازای هر هزار نفر در ایران و بی‌معنی شدن ضریب جینی و تورم در

نمودار ۲- آزمون CUSUM و CUSUMSQ (منبع: یافته‌های پژوهش)

بیکاری یکی از مولفه‌های اساسی در طلاق بوده و پیش از این آلولا و همکاران (۱۴)، روی (۱۶)، آماتو و بتی (۱۱)، نصراللهی و همکاران (۱۷)، فلاحی و دلدار (۶)، دلیری (۱۸)، درگاهی و همکاران (۵) صادقی (۱۹) و قائمی اصل و همکاران (۲۱) نیز به نتایج مشابهی دست یافته‌اند. براساس این نتایج در بلند مدت رابطه بین بیکاری و طلاق مثبت و معنادار ارزیابی شده است. بیکاری هم به لحاظ مالی و هم مادی زندگی افراد را تحت تأثیر قرار می‌دهد. بر طبق یافته‌ها بیکاری با نابرابری درآمدی، فقر موجب اختلافات خانوادگی شدید شده و تفاهم، ارتباط و نظم در روابط خانوادگی را کاهش می‌دهد. در این موارد ریسک طلاق افزایش می‌یابد.

در مورد رابطه تولید ناخالص داخلی با متغیر طلاق به ازای هر هزار نفر یافته‌ها حاکی از وجود یک رابطه مثبت و معنادار هستند. این بدان معناست که در کشور ما رابطه طلاق موافق با سیکل تجاری است. بدین طریق که با افزایش درآمد و سطح رفاه، طلاق افزایش می‌یابد. همانطور که در قسمت ادبیات پژوهش عنوان گردید، براساس دیدگاه هلرشتاین و موریل (۷) شوک اقتصادی می‌تواند همزمان ارزش فعلی تنزیل یافته ازدواج را نسبت به طلاق برای تمام زوجین به یک میزان کاهش (افزایش) دهد؛ به عنوان مثال رونق اقتصادی ممکن است به افزایش درگیری‌ها و فشار روانی زناشویی منجر شود، که در این صورت ارزش نسبی ازدواج برای تمامی زوجین کاهش خواهد یافت و این کاهش برای برخی زوجین به اندازه‌ای است که طلاق بگیرند. به عبارت دیگر در خصوص رابطه مثبت طلاق و تولید ناخالص داخلی می‌توان اینطور عنوان کرد که افزایش تولید ناخالص داخلی باعث افزایش برخی منابع درآمدی فردی در خانوارها می‌شوند که در این صورت توازن قدرت چانه زنی بین زوجین تغییر یابد. در حقیقت با افزایش رفاه خانوار، آستانه تحمل و توازن حقوق و مسئولیت‌های قبلی متاثر خواهد شد و ممکن

کنار تولید ناخالص ملی و نرخ بیکاری می‌توان به این مهم دست یافت که با توسعه و رشد اقتصادی و به تبع کاهش نرخ بیکاری براحتی می‌توان رفتار طلاق را متاثر ساخت. در این میان شکاف طبقاتی (که در ضریب جینی خود را نشان می‌دهد) و افزایش قیمت های حاصل از سمت عرضه (که تورم را موجب می‌شود) اثر معناداری بر طلاق نخواهند داشت؛ و این بدین معناست که در خصوص سیاست گذاری کلان اقتصادی، کاهش بیکاری واقعی (که منجر به افزایش GDP واقعی می‌گردد) مهمترین اثر را بر کنترل طلاق و کاهش آن دارد.

ملاحظات اخلاقی

پیش از اجرای پژوهش از شرکت کنندگان رضایت آگاهانه کتبی گرفته شد و تمام شرکت کنندگان با رضایت خود در پژوهش شرکت داشتند و محققان به آن‌ها اطمینان دادند که نتایج تحقیق محرمانه خواهد بود.

حامی مالی

کلیه منابع مالی و هزینه های تحقیق و چاپ مقاله توسط نویسندگان پرداخت شده و هیچ گونه حمایت مالی دریافت نشده است.

مشارکت نویسندگان

نویسندگان در فرایند پژوهش با هم همکاری داشته و نویسنده اول، نویسنده مسئول مقاله می باشد.

تعارض منافع

نویسندگان هیچ تضاد منافع را اعلام نمی کنند.

References

1. Niazi, M., Askari Kaviri, A., Almasi, E., Norowzi, M., & Nourani, E. Ultra- analysis of studies and researches about divorce relevant factors in Iran for the period of 1386-1396. *Women's Studies Sociological and Psychological*. 2018 ; 15(4): 177-202. [Doi:10.22051/JWSPS.2018.8627.1124]
2. Becker GS. A theory of competition among pressure groups for political influence. *The quarterly journal of economics*. 1983;98(3):371-400.
3. Becker, G. S., E. M. Landes, and R. T. Michael. An Economic Analysis of Marital Instability. *Journal of Political Economy*. 1977 ; 85(6): 1141- 1188. [Doi: 10.3386/w0153]
4. Becker, G. S. A Treatise on the Family. Cambridge: Harvard University Press: 1981 ; 104-110.
5. Dargahi, H., Ghasemi, M., & Beiranvand, A. The Impacts of Economic and Social Factors on Divorce Rate in Iran with Emphasis on Business Cycles, Women's Education and Employment. *Journal of Economics and Modeling*. 2019 ; 9(4): 95-120. [Doi: 20.1001.1.24765775.1397.9.4.4.5]
6. Fallahi, M.A. & Deldar, F. Investigation of effective factors on Divorce in Iran's provinces, with emphasis on the economic factors. *Educative and Cultural Journal of Females and Families*. 2016 ; 10(34): 139-154.
7. Hellerstein, J. K., & Morrill, M. S. Booms, Busts, and Divorce. *The B.E. Journal of Economic Analysis & Policy*. 2011 ; 11(1). [Doi: 10.2202/1935-1682.2914]
8. Zarghar, F. Neshatdoost, H. Investigating the effective factors in the incidence of divorce in Falavarjan city. *Journal of Family Research*; 2008: 3(3).
9. Baranowski, P., & Sztudynger, J. J. Marriage, divorce and economic growth. *Annales. Etyka w Życiu Gospodarczym*. 2019 ; 22(1): 53-67. [Doi:10.18778/1899-2226.22.1.03]
10. Becker GS. A note on restaurant pricing and other examples of social influences on price. *Journal of political economy*. 1991;99(5):1109-16.
11. Amato, P.R. & Beattie, B. Does the unemployment rate affect the divorce rate? An analysis of state data 1960-2005. *Social Science Research*. 2011 ; 40(3): 705-715. [Doi: 10.1016/j.ssresearch.2010.12.012]
12. Van Winkle Z, Leopold T. Family size and economic wellbeing following divorce: The United States in comparative perspective. *Social Science Research*. 2021;96:102541.
13. Thadathil A, Sriram S. Divorce, families and adolescents in India: A review of research. *Journal of Divorce & Remarriage*. 2020;61(1):1-21.
14. Alola, A, Abdulgaffar, O. A, Akadiri, S and Idowu Alola .M. The role of income and gender unemployment in divorce rate among the OECD countries. *Journal of Labor and Society*. 2020 ; 23(2): 75-86. [Doi: 10.1111/wusa.12460]
15. González-Val, R., & Marcén, M. Divorce and the business cycle: a cross-country analysis. *Review of Economics of the Household*. 2016 ; 15(3): 879-904. [Doi: 10.1007/S11150-016-9329-X]
16. Roy S. Unemployment rate and divorce. *Economic Record*. 2011;87:56-79.
17. Nasrollahi, Z., GhafariGolok, M., & Parva, A. A. Divorce and its Determinants: Emphasizing on Economic Factors. *Women's Studies Sociological and Psychological*. 2013; 11(4): 165-186.[Doi:10.22051/JWSPS.2014.1471]
18. daliri, H. Identifying the Effective Economic Variables on Divorce in Iran. *Women's Studies Sociological and Psychological*. 2019; 17(2): 35-62. [doi: 10.22051/jwsp.2019.27488.2050].
19. Sadeghi; Rasool. Socio-Economic Factors Affecting Iranian Youth Divorce. *Strategic*

Studies on Youth and Sports. 2016 ; 32: 189-205. In persion.

20. Eltejaei; Ebrahim. Inflation Uncertainty, Relative Price Dispersion and Economic Growth in Iran. Quarterly Journal of Applied Economics Studies. 2012 ; 1. 99-136. [Doi: 20.1001.1.23222530.1391.1.1.5.7]
21. Ghaemi Asl, M., Nasr Isfahani, M., Shahparast, E., Tavassoli Abdolabadi, N. Analysis of Short-term and Long-term Economic Variables on Marriage and Divorce Trends with an Emphasis on Sexual and Educational Control Channels. Women in Development & Politics, 2019; 17(3): 487-511. [doi: 10.22059/jwdp.2020.289345.1007715]
22. Banihashemi, F. S., Alimondegari, M., Gholami-Fesharaki, M. Demographic, Economic and Social Factors Related to the Marital Status of Divorced in Iran: A Multi-level Analysis. Journal of Social Continuity and Change (JSCC), 2022; (): -. doi: 10.22034/jsc.2022.18651.1
23. Pesaran, M. Hashem, Yongcheol Shin, and Ron P. Smith. Pooled Mean Group Estimation of Dynamic Heterogeneous Panels. Journal of the American Statistical Association .1999 ; 94(446: 621-34. [doi: /10.2307/2670182].
24. Pesaran; M. Hashem, Shin; Yongcheol & J. Smith; Richard. Bounds testing approaches to the analysis of level relationships. Applied econometric. 2001 ; 16(3): 289-326. [Doi: 10.1002/jae.616].